

רב ותלמיד
(יחידת אגדה)

רב ותלמיד – נושאים ביחידה

ביחידה שני נושאים:

א- הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות

- ▶ יחסי מורה ותלמידיו - האם יש כאן סתירה לעצמאות התלמיד?
- ▶ האם יש צורך בכלל במורה בעידן שהידע זמין לכל?
- ▶ מה טיבו של הקשר בין הרב לתלמיד? האם מדובר על פיתוח תלות?
- ▶ האם תפקידו של התלמיד להיות כלי קיבול לתורת הרב או שיש לו גם תפקיד יצירתי?

ב- הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו

- ▶ מה מידת ההתמסרות הנדרשת מהרב?
- ▶ מה מתרחש בתהליך הלמידה, האם זו דרך להעברת ידע או שעובר גם משהו נוסף?

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות

1. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק ח

עשה לך רב. כיצד? מלמד שיעשה לו את רבו קבע וילמד ממנו מקרא, ומשנה, מדרש, הלכות ואגדות. טעם שהניח לו במקרא, סוף שיאמרו לו במשנה. טעם שהניח לו במשנה, סוף שיאמרו לו במדרש. טעם שהניח לו במדרש, סוף שיאמרו לו בהלכות. טעם שהניח לו בהלכות, סוף שיאמרו לו באגדה. נמצא האדם ההוא יושב במקומו ומלא טוב וברכה.

היה רבי מאיר אומר: הלומד תורה מרב אחד למה הוא דומה? לאחד שהיה לו שדה אחת וזרע מקצתה חטים, ומקצתה שעורים, ונטע מקצתה זיתים, ומקצתה אילנות, ונמצא האדם ההוא מלא טובה וברכה. ובזמן שלומד מבי' גי' דומה למי שיש לו שדות הרבה, אחד זרע חטין, ואחד זרע שעורים, ונטע אחד זיתים, ואחד אילנות, ונמצא אדם ההוא מפוזר בין הארצות בלא טוב וברכה.

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות (המשך)

2. תלמוד בבלי ברכות דף ז ע"ב

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה. שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו" (מלכים ב ג, יא). "למד" לא נאמר, אלא "יצק". מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה.

3. הרב יצחק עראמה, עקידת יצחק, פרשת בראשית שער ד

שהישרה המגעת מהשלמים לזולתם, היא על שתי מדות:

האחת מה שילמדו מהם מצד מנהגייהם ומעשייהם הטובים וישרים, כי זה אשר יקראוהו שימוש חכמים. כי זוכים להיות עמם במחיצתם, רואים בהם תמיד ולומדים מהם ועושים כמעשייהם. כמו שאמר: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג, יא). גם באלישע "אשר יצק מים על ידי אליהו" (מלכים ב ג, יא).

והשנית אשר לא זכו לשמושם וזכו לשמוע מפיהם דברים נכוחים ומוסרים נעימים ודברי תוכחות וכבושים כדרך הדרשנים שיצא שם בעולם.

ומהמבואר שהדרך הראשון הוא יותר חזק בהישרה הרבה מאד מהשני. כי יותר ממה שילמד האדם מהדיבור, ילמד ויתפעל ממראה עיניו אשר יראה מעשים בכל יום. וכמו שכתוב "גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה" (ברכות ז ע"ב).

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות (המשך)

4. תלמוד בבלי סנהדרין דף צא עמוד ב

אמר רב יהודה אמר רב: כל המונע הלכה מפי תלמיד - כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, שנאמר "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים לג, ד), מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית.

5. הרב שלמה איידלש, מהרש"א חידושי אגדות מסכת סנהדרין דף צא עמוד ב

כל המונע הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו כו'. ר"ל שאינו לומד עם התלמיד כר' פרידא שהיה למד עם תלמידו ד' מאות פעמים עד שהיתה שגורה לו בפה וז"ש המונע הלכה מפי תלמידו ללמוד עמו עד שתהא שגורה לו בפה לפי שאומר הרב שאין התלמיד הגון וראוי לכך וא"א לו ללמדו הרי גוזלו מנחלת אבותיו שהתורה היא מורשה לכל ישראל מששת ימי בראשית ר"ל לפי בריאותם וטבעם מששת ימי בראשית מוכנים כל ישראל ללמוד תורה:

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמות (המשך)

תרגום	6. תלמוד בבלי בבא מציעא דף פד עמוד א
<p>כשנפטר רבי שמעון בן לקיש, היה רבי יוחנן מצטער אחריו מאד. אמרו חכמים: מי ילך וישיב את דעתו? ילך רבי אלעזר בן פדת שמחודדות שמועותיו. הלך וישב לפניו. כל דבר שהיה אומר רבי יוחנן, אמר לו רבי אלעזר: יש ברייתא שמסייעת לדברך. אמר לו רבי יוחנן: אתה כמו בן לקיש? בן לקיש כאשר הייתי אומר דבר, היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות ואני הייתי מתרץ אותן בעשרים וארבעה תירוצים, ומתוך כך התבררה השמועה שאמרת. ואתה אומר לי ברייתא שמסייעת לדברי? האם אני לא יודע שדבר נכון אמרתי?!</p> <p>היה רבי יוחנן, הולך וקורע בגדיו ובוכה, ואומר: היכן אתה בן לקיש? היכן אתה בן לקיש? והיה צווח עד שיצאה דעתו. התפללו עליו חכמים עד שנפטר.</p>	<p>נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא. אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה? ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה. אזל יתיב קמיה. כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן, אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? בר לקישא כי הוה אמינא מילתא, הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא, ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי, וממילא רווחא שמעתא. ואת אמרת תניא דמסייע לך? אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?!</p> <p>הוה קא אזיל וקורע מאניה וקא בכי, ואמר: היכא את בר לקישא היכא את בר לקישא? והוה קא צווח, עד דשף דעתיה מיניה. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.</p>

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות (המשך)

7. הרב חיים מוולוז'ין, רוח חיים אבות פרק א משנה ד

”...יוסי בן יועזר אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם”

יהי ביתך בית ועד כו'. יתכן לפרש כי במ"ח דברים שהתורה ניקנית בהם, כמבואר לקמן, אחד מהם הוא "המחכים את רבותיו" (אבות ו, ו) על ידי שאלותיו החריפים, וממילא רווחא שמעתתא [השמועה מרווחת, מתבהרת]. והנה הלימוד נקרא מלחמה כמו שאמרו: "מלחמתה של תורה" (סנהדרין קיא ע"ב). אם כן גם התלמידים לוחמים יקראו, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה:

” אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער' (תהילים קכו, ה). מאי את אויבים בשער? אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: "את והב בסופה" (במדבר כא, יד), אל תקרי בסופה אלא בסופה" (קידושין לע"ב).

ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם. ולפעמים יהיה האמת עם התלמיד, וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול. וזה שאמרו: "יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק..." מלשון "ויאבק איש עמו" (בראשית לב, כה) שהוא ענין התאבקות מלחמה כי מלחמת מצוה היא. וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ, ונשמתם בשמי מרום המחברים המפורסמים, וספריהם אתנו. הנה על ידי הספרים אשר בבתינו, בתינו הוא בית ועד לחכמים אלה, הוזהרנו גם כן וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדבריהם ולתרץ קושייתם. ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת. אבל עם כל זה יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו וידע בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכוונתו. ולכן יהיה אך בענווה יתירה. באמרו אם איני כדאי "אך תורה היא וללמוד אני צריך" (ברכות סב ע"א). וזהו שאמרו הוי מתאבק כנזכר לעיל. אך בתנאי בעפר רגליהם רצה לומר בענווה והכנעה ולדון לפניהם בקרקע.

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות (המשך)

8. הרב יוסף דב סולוביצ'יק, "הברכות ביהדות", ימי זיכרון, עמ' 31

היהדות פיתחה השקפה מקורית מופלאה לאמור: ברכת "פרו ורבו" לא נתייחדה לעולם הטבע בלבד, אלא אף בעולם הרוחני-מטאפיזי מהדהדת ברכתנו זו... שאף את עולם הרוח והנשמה טבעו הבורא במטבע של "זכר ונקבה ברא אותם", להיות בו הכל משפיע ומושפע, נותן ומקבל, בר כוח יצירה פעיל ובר יכולת סבילה ללבישת צורות.

זהו שאמרו חז"ל: "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, בדו פרצופין בראו" - כלומר, כל אדם בעולם מורכב מדו-פרצופים, מדוכרא ונוקבא [מזכר ונקבה], כל אדם הוא משפיע ואף מקבל כאחד. יש בו הכוח היוצר וגם החומר ההיולי הנכנע ליוצר.

למשל: הרבי היושב ומלמד את תלמידיו ושפתיו נוטפות להם דברי תורה וחכמה. הרי הוא היוצר, הדוכרא, ואילו תלמידיו המקשיבים, שהוא במחשבתו המבוטאת מפרה כעין זרע את מחשבותיהם ואת רגשותיהם - הם הנוקבא, כנאמר: "יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב".

והנה לפתע קם תלמיד בעל ראש ממולח וחריף ושואל שאלה לפני רבו. הרי שאלתו מעוררת את חשיבתו של רבו עד שמחשבותיו מתחילות לנטות לכיוון חדש ואור חדש מאיר אל פני הרבי. התלמיד הטיל ברבו גרעין קטן, שלפעמים עושה פרי ומתפתח לפרח נהדר, והרי זה מתחלפים ביניהם התפקידים. התלמיד, הנער הצעיר בעל העיניים השחרות והבעת פנים של סקרנות, נהיה בבחינת דוכרא המשפיע, ואילו הרבי נהיה לפתע בבחינת נוקבא, הנפעל ומקבל שפע.

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות (המשך)

9. הראי"ה קוק, אורות הקודש חלק ג, עמ' קמ

באים מחנכים מלומדים, מסתכלים בחיצוניות, מסיחים דעה גם הם מן האני ומוסיפים תבן על המדורה, משקים את הצמאים בחומץ, מפטמים את המוחות ואת הלבבות בכל מה שהוא חוץ מהם, והאני הולך ומשתכח, וכיוון שאין אני, אין הוא, וקל וחומר שאין אתה.

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו

10. תוספתא הוריות פרק ב הלכה ז

מנין שכל השונה פרק אחד לחברו מעלה עליו הכתוב כאילו הוא יצרו ורקמו והביאו לעולם? שנאמר: "ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה" (ירמיהו טו, יט). כאותו הפה שזרק נשמה באדם הראשון, כך כל המכניס בריה אחת תחת כנפי השכינה, מעלין עליו כאילו יצרו ורקמו והביאו לעולם. יקרה – התורה, שנאמר: "יקרה היא מפנינים" (משלי ג, טו), ואומר: "יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת" (משלי כ, טו).

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

11. ספרי ואתחנן פיסקא ט

”ושננתם לבניך” (דברים ו, ז) - אלו תלמידך.

וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמידים קרויים בנים, שנאמר: **”בנים אתם לה’ אלהיכם”** (דברים יד, א).
ואומר **”ויצאו בני הנביאים”** (מלכים ב ב, ג). וכי בני הנביאים היו והלא תלמידים היו? אלא מכאן לתלמידים שהם קרויים בנים. וכן אתה מוצא בחזקיהו מלך יהודה שלימד כל התורה כולה לישראל וקראם בנים, שנאמר: **”בני עתה אל תשולו”** (דברי הימים ב כט, יא).

וכשם שהתלמידים קרואים בנים כך הרב קרוי אב, שנאמר: **”ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד”** (מלכים ב ב, יב). ואומר: **”ואלישע חלה את חוליו אשר ימות בו ויבוא אליו מלך ישראל ויבך ויפל על פניו ויאמר אבי אבי”** (מלכים ב יג, יד).

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

12. רבי משה חיים אפרים, דגל מחנה אפרים, שמות א, כא [נכד הבעל שם טוב]

"ויהי כי יראו המילדות את האלוקים ויעש להם בתים" (שמות א, כא) ...המלמד בן חבירו תורה כאילו ילדו (סנהדרין צט ע"ב). וכן מי שמראה לו ראיות, ועושה לו חשק ללמוד תורה ולעבוד את ה', בודאי גם כן כאילו ילדו. והצדיקים הם מלמדים תורה ומוסר לעם ה', לכך נקראים מיילדות כאילו מולידים, וזהו "כי יראו המילדות את האלהים" היינו כשזכו ליכנס בשער היראה, אז: "ויעש להם בתים", היינו שנתהוו הם עצמם בחינת בית.

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

תרגום	13. תלמוד בבלי מסכת תענית דף כד עמוד א
<p>רב נקלע לאותו מקום (שהיתה בו בצורת) גזר תענית ולא ירד גשם. ירד לפניו שליח הציבור, ואמר: משיב הרוח, ונשבה הרוח. אמר: מוריד הגשם, וירד גשם. אמר לו (רב לשליח ציבור): מה מעשיך? אמר לו: מלמד תינוקות אני. ומלמד אני בני עניים כבני עשירים, וכל מי שאין לו במה לשלם איני לוקח ממנו דבר, ויש לי בריכת דגים וכל מי שמפריע אני משחד אותו בהם ומרגיע אותו ומפייס אותו עד שבא וקורא.</p>	<p>רב איקלע להווא אתרא גזר תעניתא ולא אתא מיטרא. נחית קמיה שליחא דצבורא, אמר: משיב הרוח ונשב זיקא אמר: מוריד הגשם, ואתא מיטרא. אמר ליה: מאי עובדך? אמר ליה: מיקרי דרדקי אנא, ומקרינא לבני עניי כבני עתירי, וכל דלא אפשר ליה לא שקלינא מיניה מידי, ואית לי פירא דכוורי וכל מאן דפשע משחדינא ליה מינייהו ומסדרינן ליה ומפייסינן ליה עד דאתי וקרי.</p>

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

14. מדרש תנחומא (בובר) פרשת וירא סימן לח

”פרי צדיק עץ חיים” (משלי יא, ל).

ר' אלעזר בנו של ר' שמעון בן יוחי היה.

ראה אותו ר' יוסי בן חלפתא. אמר לו : אתה משורש צדיקים ואין אתה בן תורה?

אמר לו : ומה אעשה?

אמר לו : מבקש אתה לשנות?

אמר לו : הן.

התחיל מלמד אותו פרק אחד ושני ושלישי.

הכניסו לבית הוועד. ראה אותו רבי, אמר לו : לזה הכנסתה עמך?

אמר לו : מקורתו של ר' שמעון בן יוחי הוא בא.

העלה אותו ר' יוסי לציפורי והיה משנה אותו.

בשנה אחרת הורידו עמו, ונכנס לבית הוועד, התחיל משיב דברים שם.

וקרא עליו רבינו הקדוש : ”פרי צדיק עץ חיים”. מי גרם לו שיהיה בן תורה, לא על ידי ר' יוסי בן חלפתא?

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

תרגום	15. תלמוד בבלי עירובין דף נד עמוד ב
<p>רבי פרידא היה לו תלמיד שהיה מלמדים אותו ארבע מאות פעם כל דבר עד שהבין. יום אחד בקשו את רבי פרידא לדבר מצווה. הוא לימד את התלמיד אך הוא לא הבין.</p> <p>אמר לו רבי פרידא: מה שונה היום (שלא הבנת)?</p> <p>אמר לו התלמיד: מאותו זמן שאמרו לו למר שיש דבר מצווה (שעליו ללכת אליו), הוסחה דעתי וכל רגע אמרתי: עכשיו יקום מר, עכשיו יקום מר.</p> <p>אמר לו ר' פרידא: תן דעתך (תתרכז שוב) ואלמד אותך. חזר ולימד אותו ארבע מאות פעמים נוספות.</p> <p>יצאה בת קול ואמרה לו: נוח לך שיוסיפו לך ארבע מאות שנים, או שתזכו אתה ודורך לעולם הבא?</p> <p>אמר: שזוכה אני ודורי לעולם הבא.</p> <p>אמר להן הקדוש ברוך הוא: תנו לו זו וזו.</p>	<p><u>רבי עקיבא אומר</u> :</p> <p>מניין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו? שנאמר: "ולמדה את בני ישראל" (דברים לא, יט).</p> <p>ומנין עד שתהא סדורה בפיהם? שנאמר: "שימה בפיהם" (שם).</p> <p>ומניין שחייב להראות לו פנים? שנאמר: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א)</p> <p>...רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני וגמר. יומא חד בעיוה למלתא דמצוה תנא ליה ולא גמר.</p> <p>אמר ליה: האידנא מאי שנא?</p> <p>אמר ליה: מדהיא שעתא דאמרו ליה למר איכא מילתא דמצוה, אסחאי לדעתאי. וכל שעתא אמינא: השתא קאי מר, השתא קאי מר.</p> <p>אמר ליה: הב דעתיך ואתני לך. הדר תנא ליה ארבע מאה זימני אחריני.</p> <p>נפקא בת קלא ואמרה ליה: ניחא לך דליספו לך ארבע מאה שני או דתיזכו את ודרך לעלמא דאתי?</p> <p>אמר: דניזכו אנא ודריי לעלמא דאתי.</p> <p>אמר להן הקדוש ברוך הוא: תנו לו זו וזו.</p>

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

16. הרב חיים שמואלביץ', שיחות מוסר (תשל"א - תשל"ג), מאמר כט עמוד צו

נתאר לעצמנו בן אדם רגיל במצבו של רבי פרידא, לא זו בלבד שלא היתה לו סבלנות ללמוד בתחילה עם תלמיד כזה שאינו מבין עד שיסבירו לו ארבע מאות פעם, וגם היה מרגיש ביטול זמן לעצמו בכך, הרי כשאירע שאף הלימוד ארבע מאות פעמים היה לריק באשמתו של התלמיד שהסיח דעתו, ודאי שהיה כועס על תלמידו, ובדין שגרם איבוד זמן לריק, ולא היה מסכים ללמד אותו. ואילו רבי פרידא לא זו בלבד שהיה מלמדו תמיד ארבע מאות פעמים, ולא חש רבי פרידא ביטול זמנו, אלא אף כשקרה שארבע מאות פעמים היו לריק, לא גער בתלמידו ולא כעס, אלא להיפך עודדו בדברים "הב דעתך ואתני לך", ושנה עמו ארבע מאות פעמים נוספות, שבירת המידות מאין כמוה. ובגלל שבירת המידות זו זכה הוא עצמו וזיכה את כל בני דורו לחיי עולם הבא.

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

17. הרב יצחק זילברשטיין [מובא: תחומין טו, עמ' 207]

מן הסתם עמדה לפני ר' פרידא הברירה אם לחזור ארבע מאות פעם עם אותו תלמיד או ללמוד עם תלמידים בעלי תפיסה קלה יותר. ואף על פי כן החליט ר' פרידא ללמוד עם אותו התלמיד, שמן הסתם לקה בתסמונת הפרעה בקשב ולמידה. ההפרעה ללימודו היתה חוסר אפשרותו להתרכז בנלמד, כיוון שמעיינו היו נתונים למחשבה אחרת. רק כשהפנה ר' פרידא את תשומת לבו: "תן דעתך ואתני לך", נקלטו הדברים, וגם זאת לאחר חזרה מרובה.

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

תרגום	18. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף ח עמוד ב
<p>רב מצא את רב שמואל בר שילת שהיה עומד בגינתו. אמר לו: עזבת את האומנות הנאמנות שלך? <u>פירוש א'</u>: אמר לו: הרי שלוש עשרה שנים שלא ראיתי את הגינה, וגם עכשיו דעתי על התלמידים. <u>פירוש ב'</u>: אמר לו: הרי שלוש עשרה שנים שלא ראיתי את תלמידיי, וגם עכשיו דעתי על התלמידים.</p>	<p><u>במתניתא תנא</u>: "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע" (דניאל יב, ג) - זה דיין שדן דין אמת לאמתו וגבאי צדקה. "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" (דניאל שם) - אלו מלמדי תינוקות. <u>כגון מאן?</u> [כגון מי?] <u>אמר רב</u>: כגון רב שמואל בר שילת. דרב אשכחיה לרב שמואל בר שילת דהוה קאי בגינתא, <u>אמר לו</u>: שבקתיה להימנותך? <u>אמר ליה</u>: הא תליסר שנין דלא חזיא לי, והשתא נמי דעתאי עלויהו.</p>

ב. הרב לתלמידיו - מסירות כמו אב לבניו (המשך)

19. הרב שלמה איידלש, מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא בתרא דף ח עמוד ב

"ככוכבים לעולם ועד". שהכוכבים גם ביום רואין ומשתמשים לעולם, אבל אינן נראין. כן יהיה המלמד תינוקות. אף בשאינו נראה להם, יהיה מפקח ורואה להיות דעתו עליהן.

20. הראי"ה קוק, מאמרי הראיה, עמ' 389

הסיבה שהשוו אותם [את המלמדים] לכוכבים היא כי כתוב בזוהר שכל כוכב הוא עולם שלם ומלא. אע"פ שלנו הוא נראה רק בנקודת אורה. כמו כן כל נפש תינוק מישראל הוא עולם שלם ומלא.